

O‘QUVCHILARDA AXLOQIY TARBIYANI OSHIRISHDA MEDIASAVODXONLIK DAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Karimova Nasiba Saidmurod qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti

“Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim metodikasi” kafedrası

Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta‘lim)”

mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarda axloqiy tarbiyani shakllantirishda mediasavodxonlikning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy axborot muhitida yuzaga kelayotgan muammolar, xususan soxta axborotlar, raqamli muhitda axloqiy me‘yorlarning buzilishi, passiv media iste‘moli va axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalarining yetishmasligi ilmiy asosda yoritilgan. Mazkur muammolarni bartaraf etishda mediasavodxonlikka asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvlar — tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, raqamli etika, loyiha asosida o‘qitish, muammoli vaziyatlar tahlili va fanlararo integratsiya kabi usullar taklif etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlik o‘quvchilarda axloqiy ong, ijtimoiy mas‘uliyat va ongli xulq-atvorni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: mediasavodxonlik, axloqiy tarbiya, tanqidiy fikrlash, raqamli etika, feyk axborot, o‘quvchilar, pedagogik yondashuv, raqamli muhit, ijtimoiy mas‘uliyat.

MODERN METHODS OF USING MEDIA LITERACY TO ENHANCE MORAL EDUCATION OF STUDENTS

Karimova Nasiba Saidmurod kizi

Tashkent International University of Chemistry

Department of Preschool and Primary Education Methodology

Master’s student of the specialty

“Theory and Methodology of Education and Upbringing (Primary Education)”

Abstract: This article examines the role and significance of media literacy in enhancing students’ moral education. It analyzes key challenges emerging in the modern information environment, including misinformation, ethical issues in digital spaces, passive media consumption, and the lack of moral decision-making skills among students. The study proposes modern pedagogical approaches based on media literacy, such as the development of critical thinking, digital ethics education, project-based learning, case-study methods, and interdisciplinary

integration. The findings indicate that media literacy serves as an effective tool for fostering moral awareness, social responsibility, and conscious behavior among students in the digital age.

Keywords: media literacy, moral education, critical thinking, digital ethics, misinformation, students, pedagogical approaches, digital environment, social responsibility.

KIRISH

Globalashuv, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning jadal rivojlanishi natijasida o'quvchilarning axborot olami keskin kengaydi. Bugungi kunda bola va o'smirlar nafaqat an'anaviy ta'lim muhiti, balki internet, messenjerlar, videoplatformalar va turli raqamli kontentlar ta'sirida shakllanmoqda. Bu esa axloqiy tarbiya masalasiga yangicha yondashuvni talab etadi. Chunki zamonaviy axborot makonida foydali va tarbiyaviy mazmundagi manbalar bilan bir qatorda, yoshlar ongiga salbiy ta'sir etuvchi yolg'on axborot, zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi materiallar, yengil-elpi turmush tarzini ulug'lovchi kontentlar ham keng tarqalmoqda. Bunday sharoitda o'quvchilarda mediasavodxonlikni rivojlantirish axloqiy tarbiyaning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlarda barkamol avlodni voyaga yetkazish, yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash va ularni turli mafkuraviy tahdidlardan himoya qilish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Xususan, mamlakat qonunchiligida ta'limning insonparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligi, shaxsni har tomonlama kamol toptirishga xizmat qilishi alohida qayd etilgan. Shu jihatdan qaraganda, mediasavodxonlik o'quvchini shunchaki axborotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qila oladigan, baholaydigan, yolg'ondan rostni ajrata biladigan, media mahsulotlarning maqsadi va ta'sir mexanizmini tushunadigan ongli shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev¹ yoshlar tarbiyasi, ularning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, kitobxonlikni rivojlantirish, axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish va zararli g'oyalarga qarshi mafkuraviy barqarorlikni kuchaytirish masalalarini davlat siyosatining muhim vazifalaridan biri sifatida ta'kidlab kelmoqda. Davlat rahbarining bu boradagi yondashuvlarida yoshlarni zamonaviy bilimlar bilan birga mustaqil fikrlash, axborotni tanqidiy qabul qilish va yuksak axloqiy mezonlar asosida qaror qabul qilish ruhida tarbiyalash zarurligi alohida o'rin tutadi. Mazkur yondashuv mediasavodxonlik va axloqiy tarbiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yanada yaqqol ko'rsatadi.

¹ <https://www.gazeta.uz/oz/2026/04/20/youth/>

Mediasavodxonlikning axloqiy tarbiyadagi ahamiyati shundaki, u o'quvchilarda media matnlarni tahlil qilish, manipulyativ ta'sirlar²ni anglash, feyk axborotlarni aniqlash, onlayn muhitda odob-axloq me'yorlariga rioya etish, o'z fikrini mas'uliyat bilan ifodalash va raqamli makonda boshqalarning huquqlariga hurmat bilan munosabatda bo'lish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda muloqot madaniyati, kiberbulling, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, mualliflik huquqiga rioya etish, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan kontentni tanib olish kabi masalalar bugungi o'quvchining axloqiy kamolotida muhim o'rin egallamoqda.

Ilmiy tadqiqotlarda ham mediasavodxonlik faqat texnik ko'nikma emas, balki tanqidiy fikrlash, fuqarolik pozitsiyasi, raqamli etika va ma'naviy mas'uliyatni shakllantiruvchi kompleks pedagogik vosita ekani ta'kidlanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar mediasavodxonlikni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali o'quvchilarda axloqiy tanlov qilish, mediamatnlarning yashirin maqsadini tushunish, jamiyat va shaxs manfaatiga zid bo'lgan axborot ta'siriga nisbatan ongli munosabat bildirish imkoniyati kuchayishini ko'rsatmoqda. Demak, mediasavodxonlikni rivojlantirish bugungi maktab ta'limida axloqiy tarbiyani kuchaytirishning samarali va zamonaviy vositasidir.

Shundan kelib chiqib, o'quvchilarda axloqiy tarbiyani oshirishda mediasavodxonlikdan foydalanishning zamonaviy usullarini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish, ularning ta'lim jarayonidagi imkoniyatlarini ochib berish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

ASOSIY QISM.

Zamonaviy axborot jamiyatida o'quvchilarning axloqiy tarbiyasi tobora murakkablashib borayotgan jarayonga aylangan. Raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt vositalari keng tarqalgan hozirgi davrda o'quvchi shaxsining shakllanishi nafaqat an'anaviy ta'lim muhitida, balki global media makonida ham yuz bermoqda. Shu bois mediasavodxonlikni axloqiy tarbiya bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqish zamonaviy pedagogikaning muhim ilmiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mediasavodxonlik o'quvchilarda faqat axborotni qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, baholash va ongli ravishda qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish orqali ularning axloqiy kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda eng dolzarb muammolardan biri — bu o'quvchilarning soxta axborot va manipulyativ kontent ta'siriga tushib qolishidir. Internetdagi axborot oqimining haddan tashqari ko'pligi, uning nazoratsizligi hamda hissiy ta'sirga boy shaklda taqdim etilishi natijasida ko'plab o'quvchilar axborotni tanqidiy

² NORMAMATOVA M. IJTIMOYIY XIZMATLARNI RAQAMLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.3. 1. – C. 145-147.

baholamasdan qabul qiladi. Bu esa ularning haqiqatga munosabatini susaytirib, noto'g'ri qarorlar qabul qilishiga olib keladi. Ayniqsa "post-haqiqat"³ muhitida faktlardan ko'ra hissiyotlar ustun kelayotgani axloqiy qadriyatlar tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu muammoni bartaraf etishda mediasavodxonlikning tanqidiy yondashuviga asoslangan metodlar muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarga axborot manbalarini tekshirish, fakt va fikrni ajratish, manipulyatsiya usullarini aniqlash kabi ko'nikmalarni tizimli o'rgatish ularning axloqiy mas'uliyatini oshiradi va ongli xulq-atvorni shakllantiradi.

Yana bir muhim muammo — raqamli muhitda axloqiy me'yorlarning buzilishidir. Ijtimoiy tarmoqlarda anonimlikning mavjudligi, javobgarlik hissining pastligi sababli o'quvchilar orasida kiberbulling⁴, haqoratli muloqot, shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilish kabi holatlar keng tarqalmoqda. Bu esa an'anaviy axloqiy qadriyatlar bilan virtual muhit o'rtasida nomuvofiqlikni yuzaga keltiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar ko'pincha real hayotdagi xulq-atvor qoidalarini onlayn muhitda qo'llamaydilar. Shu sababli mediasavodxonlik doirasida raqamli etika masalalarini o'rgatish zarurati ortib bormoqda. O'quvchilarga onlayn muloqot madaniyati, hurmat, tolerantlik, shaxsiy daxlsizlik va mualliflik huquqi kabi tushunchalarni real vaziyatlar asosida tushuntirish ularning axloqiy ongini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, o'quvchilarning media makonida passiv iste'molchi sifatida shakllanishi ham jiddiy muammolardan biridir. Ko'pchilik o'quvchilar tayyor kontentni faqat qabul qiladi, uni tahlil qilmaydi va mustaqil fikr bildirishga intilmaydi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlashini cheklab, tashqi ta'sirlarga qaramligini kuchaytiradi. Ilmiy tadqiqotlarda passiv media iste'moli shaxsning axloqiy mustaqilligini susaytiruvchi omil sifatida baholanadi. Ushbu muammoni hal qilishda loyiha asosida o'qitish yondashuvi samarali hisoblanadi. O'quvchilarni media mahsulotlar yaratishga jalb etish, masalan ijtimoiy roliklar, bloglar yoki videolar tayyorlash jarayoniga qo'shish ularni faol subyektga aylantiradi. Bu jarayonda o'quvchi axborotni tanlash, uni qayta ishlash va auditoriyaga yetkazishda axloqiy mezonlarga amal qilish zarurligini amalda anglaydi.

Axloqiy tarbiyada yana bir muhim muammo — o'quvchilarda real vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasining yetarli darajada shakllanmaganligidir. Nazariy bilimlar mavjud bo'lsa-da, ularni amaliy holatlarda qo'llash qiyinchilik tug'diradi. Ayniqsa media muhitda tezkor qaror qabul qilish zarurati bu muammoni yanada keskinlashtiradi. Shu bois ta'lim jarayonida

³ Sultanovna M. S. SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA OBRAZLILIK: GENERATIV TASVIRLAR VA "HAQIQAT" MASALASI //Advances in Science and Humanities. – 2026. – T. 2. – №. 05. – C. 47-53.

⁴ Ayonovna A. S., Narzi o'g'li M. B. KIBER MAKON, KIBER TERRORIZM, KIBER ZO'RAVONLIK (CYBERBULLYING) TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI //PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI. – 2024. – T. 2. – №. 1. – C. 48-52.

muammoli vaziyatlar va keys-stadi metodidan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Real hayotga yaqin media vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar turli variantlarni solishtiradi, oqibatlarini baholaydi va axloqiy mezonlar asosida qaror qabul qilishni o'rganadi. Bu esa ularning hayotiy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Bundan tashqari, mediasavodxonlikning ta'lim tizimida yetarli darajada integratsiya qilinmaganligi ham muammolardan biridir. U ko'pincha alohida yo'nalish sifatida emas, balki parchalanib o'qitiladi. Natijada uning tarbiyaviy ta'siri to'liq namoyon bo'lmaydi. Zamonaviy yondashuv sifatida mediasavodxonlikni fanlararo integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir. Adabiyot, tarix, informatika va boshqa fanlar doirasida media tahlil, axborot xavfsizligi va kommunikatsiya madaniyatini o'rgatish orqali o'quvchilarda yaxlit axloqiy dunyoqarash shakllanadi.

Mediasavodxonlik o'quvchilarning axloqiy tarbiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. U tanqidiy fikrlash, mas'uliyat, ongli tanlov va ijtimoiy faoliyatni shakllantirish orqali shaxsning har tomonlama kamol topishiga xizmat qiladi. Ayniqsa zamonaviy axborot tahdidlari sharoitida mediasavodxonliksiz samarali axloqiy tarbiya berish deyarli mumkin emas. Shu sababli ta'lim tizimida mediasavodxonlikni tizimli ravishda joriy etish va uni axloqiy tarbiya bilan integratsiya qilish ilmiy va amaliy jihatdan muhim vazifa hisoblanadi.

XULOSA.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda axloqiy tarbiyani shakllantirish jarayoni zamonaviy axborot muhitida tubdan o'zgarib, mediasavodxonlik bilan chambarchas bog'liq holga kelgan. Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, mediasavodxonlikni rivojlantirish o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni ongli baholash, raqamli etikaga rioya qilish va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim axloqiy sifatlarni shakllantirishda samarali vosita ekanligi isbotlangan. Ayniqsa raqamli muhitdagi feyk axborotlar, manipulyatsiya, kiberbulling va axborot ortiqchaligi kabi muammolar sharoitida mediasavodxonlik o'quvchini himoya qiluvchi "ma'naviy va intellektual filtr" vazifasini bajaradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'quvchilarning axloqiy ongiga salbiy ta'sir etuvchi asosiy omillar — bu axborotni tanqidiy tahlil qila olmaslik, raqamli muhitda xulq-atvor me'yorlarining sustligi, passiv media iste'moli va real vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasining yetishmasligidir. Ushbu muammolarni bartaraf etishda mediasavodxonlikka asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Xususan, tanqidiy tahlil metodlari orqali o'quvchilarda haqiqatni anglash va axborot uchun javobgarlik hissi shakllanadi; raqamli etika asosida ta'lim berish esa onlayn muhitda axloqiy me'yorlarga amal qilishni ta'minlaydi. Loyiha asosida o'qitish o'quvchini passiv iste'molchidan faol va mas'uliyatli media yaratuvchiga

aylantiradi, muammoli vaziyatlar va keys-stadi metodlari esa axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantiradi. Shuningdek, mediasavodxonlikni fanlararo integratsiya qilish o'quvchilarda yaxlit dunyoqarash va barqaror axloqiy pozitsiya shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, mediasavodxonlikni ta'lim tizimiga tizimli va maqsadli joriy etish o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning axloqiy yetukligini ham oshiradi. Bu esa jamiyatda ongli, tanqidiy fikrlaydigan, mas'uliyatli va ma'naviy barkamol avlodni shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli mediasavodxonlikni rivojlantirishni axloqiy tarbiya tizimining ajralmas qismi sifatida qarash va uni amaliyotga keng joriy etish dolzarb pedagogik vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. NORMAMATOVA M. IJTIMOIIY XIZMATLARNI RAQAMLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.3. 1. – C. 145-147.
2. Sultanovna M. S. SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA OBRAZLILIK: GENERATIV TASVIRLAR VA "HAQIQAT" MASALASI //Advances in Science and Humanities. – 2026. – T. 2. – №. 05. – C. 47-53.
3. Ayonovna A. S., Narzi o'g'li M. B. KIBER MAKON, KIBER TERRORIZM, KIBER ZO'RAVONLIK (CYBERBULLYING) TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI //PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI. – 2024. – T. 2. – №. 1. – C. 48-52.
4. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/04/20/youth/>